

УДК 347.615-053.2

Верховець Ксенія Сергіївна,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПИТАННЯ ДОГОВІРНОГО ПОРЯДКУ НАДАННЯ УТРИМАННЯ МІЖ ПОДРУЖЖЯМ

Постановка проблеми. Дослідження питання укладення аліментних договорів між подружжям зумовлено необхідністю закріплення прав та обов'язків матеріальної підтримки та забезпечення подальшого виконання таких зобов'язань.

Стан дослідження теми. Активну участь у розробці зазначеної проблеми приймала ціла низка вчених-юристів таких, як: М. В. Антокольська, Г. М. Ахмач [1], В. К. Антошкіна [2], О. В. Дзера [3], О. М. Калітенко [4], Л. В. Сапейко [5] та інші.

Вивчення та аналіз праць зазначених вчених дали змогу визначити та оцінити стан досліджуваної проблеми. Однак, питання правового регулювання аліментних договорів між подружжям та підстави їх зміни й припинення потребують більш детального дослідження.

Метою статті є встановлення правової природи аліментних договорів між подружжям та можливість вдосконалення окремих положень сімейного законодавства.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиріччя дослідження аліментних договорів, зокрема, договорів про надання утримання одному з подружжя набувають все більшого поширення.

Хоча, найчастіше подружжя здійснює взаємну підтримку один одного, існують випадки, коли в взаємовідносинах подружжя може виникати необхідність закріплення прав та обов'язків матеріальної підтримки та забезпечення подальшого виконання таких зобов'язань.

В такому випадку постає питання про укладення договору про надання утримання одному з подружжя.

Положеннями ч. 2 ст. 75 Сімейного Кодексу України (далі – СК України) встановлюється вичерпний перелік підстав надання утримання одному з подружжя:

– право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує мате-

ріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу;

– непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом I, II чи III групи;

– один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом;

– права на утримання не має той із подружжя, хто негідно поведився у шлюбних відносинах, а також той, хто став непрацездатним у зв'язку із вчиненням ним умисного злочину якщо це встановлено судом;

– той із подружжя, хто став непрацездатним у зв'язку з протиправною поведінкою другого з подружжя, має право на утримання незалежно від права на відшкодування шкоди відповідно до Цивільного кодексу України [6].

Сімейним законодавством передбачається, що подружжя може врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства (ч. 1 ст. 9 СК України).

Так, законодавець виділяє два види договорів подружжя, які пов'язані з їх взаємним утриманням:

1. Договір подружжя про надання утримання (ст. 78 СК України).

2. Договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати (ст. 89 СК України).

Нами буде детально розглянуто основні аспекти саме договору подружжя про надання утримання.

Право укласти договір про надання утримання подружжя регламентованост. 78 СК України, яка визначає умови, розмір та строки виплати аліментів.

Незважаючи на те, що законодавець у ст. 78 СК України визначає порядок і форму укладення договору про надання утримання, на практиці він застосовується вкрай рідко.

Маючи на меті досягнення домовленості відносно майнових відносин між подружжям, останні найчастіше вирішують укласти шлюбний договір, а не договір про надання утримання.

Непоширеність таких договорів пов'язується також з недостатнім його врегулюванням та необізнаністю подружжя в можливості укладення такого роду договору, а не шлюбного.

Говорячи про договір про надання утримання, треба зазначити, що він відноситься до цивільно-правових, а відтак йому притаманні ознаки останнього.

Зобов'язання одного з подружжя надавати утримання за договором виникає на підставі чітко визначених юридичних фактів: наявності зареєстрованого шлюбу; непрацездатності одного з подружжя; потреби в матеріальній допомозі; можливості другого з подружжя надавати утримання та наявності самого договору подружжя.

Наявність самого договору про надання утримання свідчить про те, що права та обов'язки сторін становлять зміст зобов'язання та виникають із самого договору.

Крім того, вбачається, що виникнення аліментного зобов'язання між подружжям також пов'язано з потребою у матеріальній допомозі у разі непрацездатності.

Поняття непрацездатності визначається в ст. 1 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 року та ч. 3 ст. 75 СК України, відповідно до якої під непрацездатним громадянином розуміється особа, яка досягла встановленого законом пенсійного віку або визнана інвалідом, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до цього Закону [7].

Предметом договору виступає надання утримання тому з подружжя, який його потребує, шляхом грошової чи натуральної сплати аліментів.

Суб'єктами (сторонами) договору є конкретно обумовлені законом особи – подружжя.

До істотних умов договору слід відносити розмір, спосіб та строки сплати аліментів. При цьому, визначити порядок таких умов сторони можуть самостійно за власною домовленістю.

Розмір утримання визначається сторонами у договорі за власною домовленістю. При цьому має бути враховане положення потребуючої особи, адже у разі інвалідності чи постійного лікування така особа потребує більше коштів. Так само, у самому договорі сторони можуть зазначити умову

про збільшення або зменшення розміру аліментів після завершення лікування.

Надаючи можливість самостійно узгодити розмір утримання на одного з подружжя, законодавець не встановлює ані мінімальний, ані максимальний розмір утримання.

Так, ч. 2 ст. 80 СК України лише зазначається, що розмір аліментів одному з подружжя суд визначає з урахуванням можливості одержання утримання від повнолітніх дочки, сина, батьків та з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення.

За аналогією з попереднім розділом дослідження, вважаємо вірним доповнити положення СК України нормою про встановлення мінімального розміру утримання одного з подружжя.

Щодо способів та порядку сплати утримання, то вони визначаються сторонами при укладенні договору і бувають: триваючі чи одноразові.

Так само, сторони в договорі можуть визначити форму надання утримання (грошову або натуральну); загальний строк виплати аліментів (один місяць, рік тощо); періодичність їх виплати (щоквартально, щомісяця або інше) або встановити умову про виплату аліментів наперед.

Відтак, сторони можуть на власний розсуд визначити свої права та обов'язки, наприклад, встановити певну подію, після настання якої мають сплачуватися аліменти чи навпаки конкретну обставину припинення сплати аліментів.

Обов'язковою умовою договору подружжя про надання утримання є його укладення у письмовій формі та нотаріальне посвідчення.

При цьому, при посвідченні договору про утримання нотаріусом перевіряється факт непрацездатності того з подружжя, на користь якого укладається угода.

Вбачається, що на утримання також матиме право той з подружжя, заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна та інші доходи якого не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом. Про встановлення цих обставин нотаріусом зазначається у тексті договору.

Важливим умовою договору є те, що відповідно до ч. 2 ст. 78 СК України стягнення аліментів за договором подружжя може здійснюватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

При вчиненні виконавчих написів про стягнення грошових сум (аліментів) нотаріуси повинні дотримуватися вимог глави 14 ЗУ «Про нотаріат» та глави 16 Порядку від 22.02.2012 року № 296/5.

Разом з тим, сторони у договорі можуть передбачити умови про звернення до суду за захистом своїх прав у разі невиконання умов договору.

Так само, умовами договору мають бути передбачені підстави зміни чи припинення договору.

В якості приклада, вважаємо доцільним привести приклад витягу з договору про надання утримання з урахуванням вищезазначених умов:

1. Сторони домовились, що утримання надається Дружині Чоловіком в грошовій формі.

2. Сторони домовились, що Чоловік зобов'язаний щомісяця сплачувати Дружині суму аліментів – грошові кошти в розмірі 7000 (сім тисяч) гривень 00 копійок. Дана сума повинна сплачуватись Чоловіком не пізніше 5 (п'ятого) числа кожного поточного місяця за наступний місяць.

3. Виплата аліментів здійснюється Чоловіком готівкою. Факт одержання аліментів, підтверджується розпискою Дружини.

4. Чоловік може сплачувати аліменти наперед.

5. У разі невиконання Чоловіком обов'язків по сплаті аліментів протягом 3 (трьох) місяців, аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Даний договір набирає чинності з моменту його нотаріального посвідчення.

6. Сторони домовилися, що у разі невиконання умов договору, Дружина має право звернутися до суду за захистом своїх прав.

7. Сторони домовились, що розірвання шлюбу не припиняє дії даного договору і обов'язків Чоловіка по виплаті Дружині суми, вказаної в п. 6 даного договору.

8. Чоловік зобов'язаний сплачувати Дружині аліменти, визначені в даному договорі, по життєво, крім випадків передбачених в п. 14 договору.

9. Право Дружинина утримання, встановлене договором, припиняється у разі поновлення її працездатності. Право на утримання припиняється від дня настання зазначеної обставини.

Цікавим є також досвід європейських країн.

Німецьке законодавство передбачає можливість укладення аліментного договору між подружжям у разі їх роздільного проживання (ст. 1360 Німецького Цивільного Уложення (далі – НЦУ) та договору між розлученими батьками (ст. 1569 НЦУ).

НЦУ передбачає, що право чоловіка або дружини на утримання залежить від ряду обставин, а саме виплати на утримання від іншого з подружжя має право вимагати лише той, хто цього потребує. Потребуючою є особа, яка з урахуванням свого майна і доходів не в змозі забезпечити свої життєві потреби.

За загальним правилом суди в Германії не уповноважені розглядати будь-які угоди між подружжям, окрім угод про досягнення умов піклування за дитиною та розподілом доходів.

Подружжя може до чи після розлучення укласти угоду про надання утримання (§ 1585с НЦУ). Така угода також може бути включена у шлюбний

договір. Так само подружжя може домовитися про розподіл майна, відмовитися від частки майна тощо. Однак відповідно до § 1614 НЦУ не передбачається відмова від утримання на майбутнє.

Припинення договору про надання утримання можливе за спільною згодою сторін та у разі смерті зобов'язаної особи у разі, якщо воно не направлено на виконання чи відшкодування збитків в результаті невиконання за минулий час чи на такі аліментні виплати, що мають бути здійснені заздалегідь та строк їх виконання настав до моменту смерті зобов'язаної особи [8, с. 413].

Так, наприклад, за італійським законодавством угоди про надання утримання не передбачено. Єдине, що передбачає італійський законодавець – це право при укладенні угоди про розподіл майна включити до нього певні умови.

Тому, незважаючи на те, що законодавство Італії прямо не передбачає укладення договору про надання утримання між подружжям або колишнім подружжям, положення сімейного законодавства не забороняє укласти такий договір.

Форма такого договору збігається з відповідними положеннями українського законодавства.

Такий договір посвідчується нотаріусом та має обов'язкову письмову форму. Хоча, з іншого боку, за італійським законодавством встановлюється, що вже після розірвання шлюбу подружжя може досягти будь-яких домовленостей, уклавши при цьому договір.

Не можна залишити поза увагою також питання зміни договору про надання утримання подружжя.

За загальним правилом підстави зміни договори можуть бути чітко визначені сторонами та закріплені у договорі. Доцільним є закріплення умови про те, що умови мають змінюватися за взаємною згодою сторін. При цьому зміни до договору можуть бути викладені у формі додаткової угоди, яка має письмову форму та нотаріально посвідчується.

У разі недосягнення згоди про зміну умов договору про утримання подружжя, такий договір може бути змінений в судовому порядку. При зверненні до суду позивач обов'язково має надати обґрунтування необхідності зміни договору та підтвердити це відповідними доказами. Так, у порядку ст. 60 Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених статтею 61 ЦПК України [9].

Висновки. Таким чином, договір подружжя про надання утримання є сімейно-правовим правомочинном, який укладається між подружжям, у якому його сторони за домовленістю визначають умови, розмір та строки виплат аліментів.

Серед умов, дотримання яких є обов'язковим при укладення договорів, виділяються наступні: 1) письмова форма договору; 2) нотаріальне посвідчення.

Змістом договорів має включатись: 1) право на аліменти; 2) розмір аліментів; 3) спосіб надання утримання (грошове або натуральне); 4) загальний строк, на який стягуються аліменти; 5) періодичність їх виплати (щомісячно, квартално, наперед) та ін.

Крім того, аналіз зазначених норм та їх порівняння з практикою країн ЄС дає можливість стверджувати про необхідність вдосконалення відповідних положень сімейного законодавства.

Так, доцільним є доповнення ст. 78 СК України додатковою частиною певного змісту: «Договір по-

дружжя про надання утримання за рішенням суду може бути змінено, якщо цього вимагають інтереси подружжя, а також інтереси їх дітей, які мають істотне значення».

Також з метою захисту інтересів подружжя, який потребує матеріальної допомоги, необхідним є встановлення у сімейному законодавстві спеціальної норми про наслідки визнання аліментних договорів недійсними та доповнення ст. 78 СК України частиною 3 такого змісту: «У разі визнання договору подружжя про надання утримання недійсним платник не має права на витребування сплачених ним сум аліментів, за винятком випадків укладення договору під впливом обману, погрозу або насильства з боку отримувача аліментів».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ахмач Г. Договірний порядок врегулювання аліментних зобов'язань по утриманню батьками своїх дітей: проблеми та перспективи розвитку / Г. Ахмач // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 10. – С. 58-61.
2. Антошкіна В. К. Договірне регулювання відносин подружжя : автореф. дис. ... канд. юр. наук за спец. : 12.00.03. / В. К. Антошкіна. – Харків, 2006. – 20 с.
3. Зобов'язальне право: Теорія і практика: Навч. посіб. / ред. : О. В. Дзера; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 910 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [elcat.npu.edu.ua/docs/Зобов'язальне%20право%20\(Дзера\).doc](http://elcat.npu.edu.ua/docs/Зобов'язальне%20право%20(Дзера).doc).
4. Калітенко О. М. Окремі проблеми практичного застосування сімейно-правових договорів / О. М. Калітенко // Римське право і сучасність: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 28 травня 2011 р.). – 2011. – 402 с.
5. Сапейко Л. В. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків та дітей: дисерт. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л. В. Сапейко. – Х., 2003.
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 року № 1058-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
8. Гражданское уложение Германии = Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungs gesetz: ввод. закон. к Гражд. Уложению; [пер. с нем.] / [В. Бергманн, введ., сост.]; науч. редакторы – А. Л. Маковский [и др.]. – [2-е изд., доп.]. – М. : ВолтерсКлувер, 2006. – 816 с.
9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/paran380#n380>.

Верховець Ксенія Сергіївна

ЩОДО ПИТАННЯ ДОГОВІРНОГО ПОРЯДКУ НАДАННЯ УТРИМАННЯ МІЖ ПОДРУЖЖЯМ

Стаття присвячена дослідженню положень сімейного законодавства України, що регулюють право подружжя на укладення договорів про надання утримання. Проаналізовано та порівняно норми українського сімейного законодавства та положення сімейного законодавства країн ЄС з питань укладення договору про надання утримання одному з подружжя. Зроблено висновок про необхідність вдосконалення чинного сімейного законодавства.

Ключові слова: подружжя, аліменти, аліментні договори, угоди, утримання, сімейне право, право ЄС.

Верховець Ксенія Сергіївна

ОТНОСИТЕЛЬНО ВОПРОСА ДОГОВОРНОГО ПОРЯДКА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ МЕЖДУ СУПРУГАМИ

Статья посвящена исследованию положений семейного законодательства Украины, которые регулируют право супругов заключать договоры о предоставлении содержания. Проанализированы и сравнены нормы украинского семейного законодательства и положения семейного законодательства стран ЕС по вопросам заключения договоров о предоставлении содержания одному из супругов. Сделан вывод о необходимости усовершенствования действующего семейного законодательства.

Ключевые слова: супруги, алименты, алиментные договора, соглашения, содержание, семейное право, право ЕС.

Verkhovets Kseniia Serhiivna

ON THE FEATURES OF THE SPOUSAL MAINTENANCE AGREEMENT.

The article is devoted to research in the area of family law in Ukraine that regulates the spousal maintenance agreement. Analyzed and compared Ukrainian family law and family law of the EU countries governing the spousal maintenance agreement. Conclusions are drawn concerning improvement of the Family code of Ukraine.

Keywords: spouse, alimony, alimony agreement, agreement, maintenance, family law, EU law.